

Голові спеціалізованої вченої
ради ДФ 20.051.110
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору психологічних наук, професору,
завідувачу кафедри загальної психології
Москальцю Віктору Петровичу
(76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата психологічних наук, доцента,
доцента кафедри клінічної та реабілітаційної психології
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
Матейко Наталії Михайлівни
на дисертаційну роботу Готич Вікторії Олександрівни
«Посттравматичне зростання як чинник формування психологічної
стійкості студентів в умовах війни», подану на здобуття ступеня доктора
філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки,
зі спеціальності 053 Психологія**

Актуальність дисертаційного дослідження Вікторії Олександрівни зумовлена соціальними, психологічними та науковими чинниками, які набули особливої гостроти для психологічної науки та практичної діяльності в умовах суспільно-політичної нестабільності в контексті загарбницької війни російських окупантів.

Дослідження посттравматичного зростання студентства в ситуації хронічного стресу, викликаного війною, є безумовно актуальним для розуміння процесів, що відбуваються з особистістю під впливом травматичних подій. Вивчення цього феномену дозволяє оновити та адаптувати наявні психологічні концепції та підходи у роботі з молоддю, яка стикається з викликами воєнного

часу, розробити ефективні методики та програми, спрямовані на зміцнення психічної стійкості та підвищення рівня посттравматичного зростання.

Результати дослідження, отримані здобувачкою, мають важливе значення для розробки та впровадження психологічних інтервенцій, спрямованих на підвищення стійкості та сприяння особистісному зростанню студентів під час військового стану. Це є особливо важливим в контексті зростаючої потреби в адекватній психологічній підтримці, яка базується на специфічності травматичних переживань, зумовлених війною.

Таким чином, дисертаційне дослідження Готич В. О. має наукову значущість, є практично орієнтованим для вирішення психосоціальних проблем, пов'язаних з підтримкою молодого покоління в умовах війни, здійснює внесок у розвиток сучасної психологічної науки в Україні,

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Дисертаційне дослідження є частиною комплексної науково-дослідної тематики кафедри соціальної психології факультету психології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника під назвою «Психологія особистості в умовах кризового суспільства». Дисертація відноситься також до ширшого напрямку психологічної науки, що зосереджується на аналізі впливу травматичних подій на психіку особистості. Дисертаційне дослідження є логічним продовженням наукових досліджень посттравматичного розвитку та механізмів подолання травматичних наслідків через розвиток психологічної стійкості, які проводяться в Україні і за кордоном. Значення цієї роботи також полягає у можливості інтеграції її результатів у програми підтримки студентів, які перебувають в умовах триваючої війни, що підвищує її практичну цінність.

Наукова новизна та достовірність отриманих результатів, що виносяться на захист. Наукова новизна дисертаційного дослідження Готич В. О. полягає в комплексному підході до вивчення взаємозв'язку між посттравматичним зростанням та психологічною стійкістю студентів в умовах війни. Авторка систематизувала та інтегрувала сучасні наукові підходи до розуміння психологічної стійкості в контексті травматичних подій, створивши

нову теоретичну модель, яка включає провідні компоненти та структуру психологічної стійкості особистості.

Результати дослідження здійснюють вагомий внесок у розширення знань про механізми та чинники, що сприяють посттравматичному зростанню в умовах війни. Здобувачкою було розроблено, апробовано та доведено інтегровану соціально-психологічну програму, яка є ефективним інструментом розвитку посттравматичного зростання та підвищення рівня психологічної стійкості студентів, які зазнали впливу війни.

Достовірність отриманих у дисертаційному дослідженні результатів забезпечувалося використанням різноманітних методів збору даних, таких як анкетування, психологічне тестування, спостереження, що дозволило отримати комплексну та багатогранну інформацію, забезпечивши всебічний аналіз досліджуваної проблеми. Комбінування методів дослідження зменшило можливість систематичних помилок та збільшило надійність результатів, що дозволяє говорити про їхню репрезентативність; застосування сучасних психодіагностичних інструментів з високими показниками надійності та валідності стало основою для точного вимірювання ключових змінних дослідження. Статистичний аналіз даних здійснювався з використанням сучасних програмних засобів і відповідних математичних моделей, що забезпечило належний рівень точності обробки інформації. Зокрема, для перевірки гіпотез використовувалися факторний аналіз та U-критерій Манна–Уїтні, T-критерій Вілкоксона, які дозволили виявити закономірності і зв'язки між змінними, підтвердити наукові положення та вивести обґрунтовані висновки.

Всі етапи роботи є науково обґрунтовані та підкріплені відповідною літературною базою, яка налічує 235 (з них 89 - іноземні джерела) найменування, що підкреслює високу теоретичну базу проведеного дослідження.

Таким чином, достовірність отриманих результатів підкріплена методологічною чіткістю, ретельністю, що дозволяє їх використання у подальших наукових дослідженнях та практичних застосуваннях у сфері психології.

Враховуючи вищенаведене, наукова новизна дисертації полягає у визначенні кола нових знань щодо посттравматичного зростання та психологічної стійкості студентів в умовах війни, а достовірність результатів підтверджується використанням науково обґрунтованих методів та високим рівнем узгодженості отриманих даних.

Практичне значення дослідження полягає у висвітленні можливостей застосування методологічних інструментів для дослідження психологічних особливостей стійкості студентів під час війни. У роботі застосовано системний, ресурсний, екзистенційний та інтегративний підходи для визначення основ розвитку посттравматичного зростання студентів.

Дисертантка надає наукове та методичне обґрунтування інтегрованої соціально-психологічної програми розвитку посттравматичного зростання як ключового чинника формування психологічної стійкості студентів в умовах війни, психологічного зростання та формування психологічної стійкості студентів у воєнний період. Програма, яка була реалізована на консультативно-діагностичному, корекційно-розвивальному та завершальному етапах із використанням технік клієнт-центрованого підходу за К. Роджерсом, логотерапії, недирективної ігротерапії, арт-терапії, тілесно-орієнтованої терапії та інших методів, виявилася ефективною і може використовуватися для розвитку посттравматичного зростання та підтримки психологічної стійкості студентів під час війни.

Отримані результати розкривають нові горизонти в розумінні механізмів посттравматичного зростання та його ролі у формуванні психологічної стійкості. Ці знання можуть бути використані у практичній діяльності освітніх закладів та при розробці програм психологічної підтримки, що забезпечить більш ефективний психологічний супровід та підтримку студентської молоді у складних умовах війни.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Завдяки глибокому аналітичному опрацюванню різноаспектної джерельної бази, системному аналізу теоретичної та наукової інформації,

емпіричній перевірці, встановленні взаємозв'язків між феноменами посттравматичного зростання та психологічної стійкості особистості в умовах війни дисертантці вдалося досягнути високого рівня обґрунтованості та достовірності результатів дисертаційного дослідження. Отримані висновки підтверджують виконання поставлених завдань дисертаційної роботи спрямованих на досягнення мети наукового дослідження, яка забезпечувалась комплексним використанням таких методів наукового дослідження: теоретичних, емпіричних, методів математичної статистики.

Зважаючи на все вищевикладене, можна констатувати, що дисертаційне дослідження Готич Вікторії Олександрівни відзначається оригінальністю, цілісністю, містить самостійно розроблені наукові припущення, характеризується належним рівнем наукової новизни та практичної значущості, а також робить суттєвий внесок у розвиток актуальних питань вітчизняної психологічної науки. Дисертація свідчить про високий рівень професійної підготовки здобувачки та її становлення як відповідального науковця.

Повнота викладу матеріалу дисертації у роботах, які опубліковані автором свідчить про високу якість і всебічність проведеного дослідження. Авторка систематично оприлюднювала основні теоретичні й практичні результати своєї роботи в різних наукових виданнях, що дозволило широко ознайомити наукову спільноту з основними положеннями дослідження. Основні положення дисертації висвітлено у 32 наукових працях, з яких 7 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу, 20 міжнародних конференцій, 3 всеукраїнських конференціях, 1 конференції з міжнародною участю.

У публікаціях детально представлено основні аспекти дослідження, розкрито сутність і структуру психологічної стійкості, особливості посттравматичного зростання в умовах війни, представлено результати емпіричного дослідження, що підтверджує наукову обґрунтованість висновків дисертації.

Здобувачка також публікувала методологічну основу і зміст розробленої соціально-психологічної програми, що забезпечує її практичну значущість та дозволяє застосовувати отримані результати в різних контекстах. Це свідчить про те, що матеріали дисертації були повністю викладені у публікаціях і охоплюють усі основні етапи та результати дослідження.

Таким чином, виклад матеріалів дисертаційного дослідження у наукових публікаціях Готич В. О. забезпечує повне і всебічне відображення основних наукових здобутків, що є важливим критерієм оцінки якості виконаної наукової роботи.

Відсутність порушення академічної доброчесності. За результатами перевірки дисертаційної роботи та опублікованих наукових праць Готич В.О. на предмет наявності запозичень з інших джерел без належного посилання на них підтверджують відсутність порушень норм академічної доброчесності, що свідчить про високий рівень академічної доброчесності авторки. Усі використані в дослідженні матеріали, цитати та посилання були належним чином оформлені відповідно до загальноприйнятих наукових стандартів. Використання ідей, даних або текстів завжди супроводжувалося відповідними посиланнями, що вказує на відповідальне ставлення авторки до принципів академічної доброчесності.

Дисертантка продемонструвала глибоке розуміння теми, що підтверджується самостійністю проведеного дослідження, новизною сформульованих наукових положень, а також коректністю використання попередніх наукових напрацювань у контексті власного дослідження. Таким чином, можна обґрунтовано стверджувати, що відсутність плагіату в дисертаційній роботі підтверджує високий рівень наукової етики та чесності здобувачки, що є важливою складовою її професійної підготовки і гарантує оригінальність і достовірність представлених результатів.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Дисертаційне дослідження Готич Вікторії Олександрівни є вагомим внеском у вивчення посттравматичного зростання та психологічної стійкості студентів.

Однак, як і будь-яке наукове дослідження, воно містить певні дискусійні аспекти та зауваження, які потребують додаткового обговорення та уточнення.

1. Оцінка впливу зовнішніх факторів на посттравматичне зростання. Здобувачка ретельно розглядає психологічні детермінанти посттравматичного зростання, проте менше уваги приділено аналізу зовнішніх, соціокультурних і економічних факторів, які також можуть мати значний вплив на посттравматичне зростання і психологічну стійкість студентів.

2. Комплексність і деталізація компонентів психологічної стійкості. У дисертації йдеться про психологічну стійкість як про інтегративний феномен, але опис окремих компонентів цього поняття може бути недостатньо деталізованим. Психологічна стійкість традиційно розглядається як складний конструкт, що включає такі аспекти, як когнітивна гнучкість, емоційна регуляція, соціальна підтримка, адаптивність, самовизначення. Додатковий аналіз кожного з цих компонентів та їх взаємодії дозволив би дати глибше розуміння механізмів, котрі лежать в основі психологічної стійкості.

3. Вибірка дослідження складається зі студентів одного вікового діапазону, що звужує можливість узагальнення отриманих результатів на ширшу популяцію. Психологічна стійкість та посттравматичне зростання можуть проявлятися по-різному у різних вікових групах, а також серед представників інших соціальних груп, таких як військовослужбовці чи люди старшого віку. Тому, розширення вибірки на майбутніх етапах дослідження дозволило б отримати більш універсальні та репрезентативні результати.

4. Обмежений спектр психоемоційних характеристик. У дисертації акцентується увага на кількох основних психоемоційних характеристиках, але існує можливість, що інші важливі фактори, такі як рівень стресу чи рівень депресії, не були повністю враховані. Включення додаткових психоемоційних характеристик допомогло б розширити уявлення впливу посттравматичного зростання на психологічну стійкість.

Разом з тим, висловлені зауваження містять дискусійний та рекомендаційний характер і не применшують наукової та практичної значущості дисертаційної роботи.

Висновок про відповідність дисертації вимогам. Аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку, що дисертаційна робота Готич Вікторії Олександрівни «Посттравматичне зростання як чинник формування психологічної стійкості студентів в умовах війни» є самостійною та завершеною науково-дослідною роботою. Враховуючи актуальність, наукову новизну, важливість одержаних результатів дослідження та їх обґрунтованість, цінність отриманих висновків, дисертація, подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. (зі змінами) «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022р. № 44 (зі змінами), а її авторка Готич Вікторія Олександрівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, зі спеціальності 053 Психологія.

Рецензент:

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри клінічної та

реабілітаційної психології

Прикарпатського національного

університету імені Василя Стефаника

Наталія МАТЕЙКО